

SÕNALIIGIPIIRIDEST KOLLOKATSIOONIDE VAATENURGAST: ERIKÄÄNDELISED NOOMENADVERBID

Geda Paulsen

Ülevaade. Käesolev artikkel käsitleb sünkroonselt aspektist eesti keele substantiivide ja adverbide üleminekualasse jäävaid nn noomenadverbe. Korpusleksikograafilise tarkvara Sketch Engine'i sõnavisandifunktsiooni andmetele toetudes keskendun mõnede erikäändeliste noomenadverbide kollokatiivsele käitumisele. Küsimusele, kas lisaks kohakäändeliste adverbidele võivad ka erikäändelised (noomen)adverbid moodustada sarju, võib verbikollokatsioonide analüüsi põhjal vastata jaatavalt: on olemas adverbilise funktsiooniga antonüümseid suhteid väljendavaid noomenadverbe abessiivis ja komitatiivis (*viperusteta* : *viperustega*) ning erinevaid pragmaatilisi tähendusaspekte väljendavaid sünonüümseid modaalnoomenadverbe translatiivis ja essiivis (*võrdluseks* : *võrdlusena*). Esimesel juhul toimib potentsiaalseid viisiadverbe ligi tõmbava keskmene nn sujuvuslause mall, teisel juhul jagunevad lausesituatsioonid võrdlevad, vastandavad ning kokkuvõtavad noomenadverbid teatud määral resultatiivsete (translatiivis) ning piiritlemata protsessi märkivate (essiivis) konstruktsioonide vahel.*

Võtmesõnad: sõnaliigid, adverbid, kollokatsioonid, leksikograafia, eesti keel

1. Sissejuhatus

Artikli eesmärk on uurida lähemalt keelenähtusi, mis on seotud sõnaliigi määramise seisukohast nn avatud klassidega ning mis valmistavad raskusi näiteks korpusmärgendamisel, sõnaraamatute koostamisel ning leksikograafiliste rakenduste väljatöötamisel. Ühe sellise hajusate piiridega rühma moodustavad adverbilaadsed noomenid ehk nimisõnad, mille tähendus näitab abstraherumise märke ning mis kaugunevad nii semantiliselt kui süntaktiliselt sõna algsest funktsioonist. Selliseid

* Uurimust on toetanud Eesti Teadusagentuur (PSG227) ja Eesti Keele Instituudi baasfinantseeritav projekt "Sõnaliigipiiride hägususest eesti keele kollokatsioonisõnaraamatu koostamise põhjal". Tänan artikli retsenseerijaid sisukate kommentaaride eest.

mingis semantilises käändevormis sageli esinevaid substantiive, mis on funktsioonilt adverbilaadsed, kuid (võimalikult veel) ühildumisvõimelised, määratlen siinses artiklis *noomenadverbidena*. Noomenadverbid võivad esineda nii iseseisvalt kui nimisõnafaasis, vrd näiteks *vajadusel aitama* ja *tungival vajadusel*. Mõned noomenadverbivormid on kasutusel ka adpositsiooni funktsioonis (1b):

- (1a) Järgmisest nädalast hakkab kiirabiautodel **sabas** sõitma politseiauto.
- (1b) Astume ühe vanema proua **sabas** lasteaeda sisse.

Keskendun siinses artiklis erikäändelistele noomenadverbidele, mida eesti keele seletav sõnaraamat (EKSS 2009) ja eesti keele sõnaraamat (EKS 2019) käsitlevad nimisõnadena. Noomenadverbe esineb kõigis erikäänetes:

- a) translatiiv (*viivuks peatuma, võrdluseks tooma*)
- b) terminatiiv (*peensusteni tundma, tundmatuseni muutuma*)
- c) essiiv (*lõppakordina tulema, ainsana minema*)
- d) abessiiv (*vahejuhtumiteta mööduma, takistusteta sujuma*)
- e) komitatiiv (*kuhjaga jaguma, otsaga jõudma*)

Vaatlen lähemalt nelja erikäänet, abessiivi, komitatiivi, translatiivi ja essiivi, ning püüan vastata küsimustele, mida võimalikult leksikaliseeruvad erikäändelised noomenadverbid äratavad. Milliseid tähendusnüansse adverbilaadsed nimisõnad väljendavad? Kuidas mõjutab käändesemantika potentsiaalset adverbi? Kas erikäändelised noomenadverbid moodustavad sarju, nagu kohakäändelised adverbid? Millistes kollokatsioonides noomenadverbid esinevad ja kuidas mõjutavad kollokaadid nende käitumist? Millist valgust heidavad kollokatsioonidega seotud statistilised näitajad sõna käändelise vormi iseseisvumisele?

Artikli ülesehitus on järgmine: 2. ptk tutvustab lühidalt eesti keele multifunktsionaalsete käändsõnade käsitlusi ning adverbisarju. Noomenadverbide analüüsi aluseks olevat materjali ja meetodeid esitleb 3. ptk. Peatükkides 4 ja 5 käsitlen erikäändelistele noomenadverbide sarju, keskendudes valitud noomenadverbide kollokatiivsele käitumisele, et välja selgitada, millistes lausemallides ja semantilistes kontekstides need sõnad esinevad. Esmalt vaatlen sisult antonüümseid abessiivseid ja komitatiivseid noomenadverbe ning nende seoseid viisiadverbidega; lähema vaatluse alla tuleb kaks erikäändelist noomenadverbipaari, *probleemideta : probleemidega* ja *viperusteta : viperustega*. Translatiivsete ja essiivsete noomenadverbide modaaladverbilist kasutust käsitleb 5. ptk. Vastandava modaalnoomenadverbina vaatlen lähemalt sünonüümset paari *vastukaaluks : vastukaaluna* (ptk 5.1) ning näitena kokkuvõtvalt modaalnoomenadverbist paari *lõppakordiks : lõppakordina* (ptk 5.2). Vaen muuhulgas noomenadverbide sagedusega seotud aspekte võrreldes grammatiliste käänetega. Analüüsi tulemused võtab kokku 6. ptk.

2. Multifunktsionaalsed käändsõnad ja adverbisarjad

Eesti keeles on hulgaliselt sõnu, mis esinevad nii täistähenduslike nimisõnade kui ka mingis kasutuses kinnistunud muutumatute ehk suhtesõnadena. Sõltuvalt vaatenurgast võib neid käsitleda nii üleminekualale jäävate sõnadena, mis asetsevad mingil grammatiseerumis- või leksikaliseerumisprotsessi astmel, kui ka multifunktsionaalsete, mitmes sõnaliigis funktsioneerivate sõnadena. Ühest küljest on tegu

keeles juba olemasoleva materjali kasutamise ja mingis kindlas kontekstis järjest kitsamas ja standardsemas tähenduses (Metslang 1994: 13), teisest küljest teatud leksikaalse paindlikkusega, mille puhul sõna või sõnavorm muganeb erinevate argumentstruktuuri positsioonidega ning erinevate sõnaliikide funktsioonidega. Nii võib näiteks sõnavorm *sabas* esineda tüüpilise nimisõnana (2a) ning adverbina (2b) ja postpositsioonina (2c) tähenduses 'järel':

- (2a) Koera **sabas** on puuk.
- (2b) Koer jookseb meil **sabas**.
- (2c) Koer jookseb seltskonna **sabas**.

Selliseid multifunktsionaalseid sõnu või sõnavorme ehk noomenadverbe ja ka noomenadpositsioone võib vaadelda nii nende kujunemise lähtepositsioonilt kui kasutusfunktsiooni vaatenurgast kas nimisõnade või adverbide/kaassõnadena. EKSS-is (2009) on lisatud selliste sõnade juurde mäрге *adverbilaadselt* või *postpositsioonilaadselt*. Eesti keele süntaks (Erelt, Metslang 2017) nimetab kaassõnastuvaid nimisõnu (enamasti kohakäänetes) esinevateks *kaassõnalaadseteks nimisõnavormideks*. Juba juurdunud adpositsioone võib ka käsitleda *primaarsete* ning alles kujunemisejärgus kaassõnu *sekundaarsete adpositsioonidena* (Habicht, Penjam 2006, Lehmann 1985). Adverbid kuuluvad siinjuures mõnevõrra halli alasse, kuna kaassõna koos side- ja asesõnadega on selgemalt grammatilised üksused.

Käändevormidest on põhilisi määr- ja kaassõnade allikaid eesti keeles kohakäändelised nimisõna vormid, moodustades sageli ka kahe- või kolmeliikmelisi sarju (*ette : ees : eest; kaugele : kaugele : kaugele; krässi : krässi*). Määrsõnad on seisundimääruse põhilisi väljendusvahendeid ning sageli on samast sõnatüvest olemas lokatiivne ja latiivne määrsõna (*kortsu, kortsus; harki, harkis; küüru, küürus; purju, purjus; ärkvele, ärkvel*). Separatiivne vorm on olemas vaid vähesel seisundimäärsõnadel – niisiis saab nende abil väljendada olukorda minekut ja seal püsimist, kuid mitte alati olukorrast väljumist. Nimisõnavormidest eristab määrsõnu tähendusnihe (suurem abstraktsus), arvuopositsiooni puudumine ning ka fonoloogilised erisused – sageli on sisekohakäändelise adverbilokatiivsel vormil latiivse vormiga ühesugune tugevaastmeline tüvi substantiivi nõrgaastmelise asemel, vrd tugevas astmes (*on*) *küürus* ja nõrgas astmes (*suures*) *küürus*. (Tiits 1982: 17–19, EKG II 1993: 87–90, Veismann, Erelt 2017: 417)

Erikäänetega seostuvaid väljakujunenud määrsõnu on selgelt vähem kui kohakäändelisi. Leidub näiteks koha, aja või seisundiga seotud piiri väljendavaid adverbe terminatiivis (*siiani, sinnani, siamaani, sinnamaani, senimaani, senini, tänini, kuhumaani, kunini, nõrkemiseni*). Translatiivis on tulemusseisundis väljendavaid (sageli ajasuhteid väljendavaid) määrsõnu (*kuniks, seniks, kauaks, alati, igaveseks, päriks, pooleks*), interrogatiivseid adverbe (*misjaoks, milleks, miks, misjaoks*), aga ka rõhumäärsõnana kasutatavad *näiteks* ja (EKS-is nimisõna allmäärsõnana) *lisaks*. Viisi väljendavate määrsõnadena esineb abessiivi vormis *asjata* ja *ilmaasjata* ning komitatiivis *täiega, südametäiega, kiiruga, hoolega*. Essiivilõpuliste seast on raskem selgeid määrsõnu leida, kujunevatel määrsõnadest võib nimetada viisiadverbi *komeedina* ning rõhumäärsõnu *reeglina* ja *üldreeglina*, mis on EKS-is (2019) allmäärsõna staatuses, ilma sõnaliigimärgendita.

Väljakujunenud adverbidega sarnaselt võivad ka noomenadverbid esineda kohakäändeliste sarjadena, olenevalt sündmusstruktuuri määravast verbist: *rivvi*

võtma; rivis marssima, rivist väljuma. Esialgsete tähelepanekute põhjal arvan, et võib üldistada, et enamik (potentsiaalseid) noomenadverbe esineb kohakäänetes ning ka sarjad moodustuvad üldiselt kohakäänete piires. Kas ka erikäändelistel adverbidel ja/või noomenadverbidel võib olla üksteisega mingis aspektis seostuvaid samast tüvest moodustatud vorme? Milliseid süntagmaatilisi (kollokatsioonid ja teised leksikogrammatilised struktuurid) ja paradigmaatilisi (sünonüümsed, antonüümsed jne) suhteid nad võiksid väljendada? Teisi käändeid peale kohakäänete ei ole mulle teadaolevalt adverbisarjadena vaadeldud. Teatavat aspektilaadsust väljendava sünonüümse sarjana võiks ehk pidada terminatiivi ja translatiivi paare *seni* : *seniks* ja *kuni* : *kuniks*. Mõlemad konkretiseerivad sündmuse lõpp-piiri (Erelt 2017c: 704). Kuidas suhtuda aga erikäändelistesse (noomen)adverbidesse, millel on kohakäändeline vaste, nagu näiteks viisi väljendavad komitatiiv ja adessiiv¹ (vt 3a–3b) või määra märkivad elatiiv ja terminatiiv: *hingepõhjast* : *hingepõhjani* (vt 4a–4b)?

- (3a) Motohooaeg algab **mürinaga**.
- (3b) Motohooaeg algab **mürinal**.
- (4a) Ta ohkas **hingepõhjast**.
- (4b) Olen **hingepõhjani** solvunud.

3. Materjal ja meetodid

Lähenen noomenadverbidele nende kollokatiivse käitumise vaatenurgast eeldusega, et kollokatsioonid uurides avanevad sõnade grammatilised muustrid ning tähendus-suhted. Kollokatsiooni mõiste põhineb oletusel, et igal loomuliku keele sõnal on keelekasutuses leksikaalsele kontekstile kindlad harjumuslikud eelistused (Lehecka 2015: 2). Kollokatsioon on kujunenud paljude kasutuspõhiste keeleteaduse alade põhimõisteks. Nende alade seas pakub tänapäevane korpusleksikograafia tõhusaid võimalusi sõnade harjumuspärase ja loomuliku koosinemise tuvastamiseks. Sõnade koosinemiste analüüs selles artiklis põhineb eesti keele kollokatsiooni-sõnaraamatu ehk “Eesti keele naabersõnad 2019” koostamise käigus esile kerkinud tähelepanekutel. Kollokatsioonisõnaraamat on peamiselt suunatud teksti loomisele, mitte sellest arusaamisele. Selle koostamisel on lähtutud kollokatsiooni definitsioonist, mille järgi on kollokatsioon sisusõnade tähenduslik ja statistiliselt esilduv kombinatsioon teiste leksikaalsete ja grammatiliste üksustega (nt *peru hobune*, *tuisule kiskuma*). Kollokatsioonid on sõnastikus rühmitatud sõnaliikide ning morfoloogiliste ja süntaktiliste kategooriate põhjal – sõnaliik on niisiis oluline info kollokatsioonide jaotamisel, mis peaks aitama keelekasutajal valida sobivaid keelendeid vastavalt nende tekstilisele ja konstruktsioonilisele funktsionaalsusele. (Täpsemalt kollokatsioonisõnastiku koostamispõhimõtetest vt Kallas jt 2015.)

Erikäändeliste noomenadverbide analüüs selles artiklis lähtub leksikograafilise tarkvara Sketch Engine sõnavisandifunktsiooni põhjal koostatud andmetest. Sõnavisand (ingl *word sketch*) on laia korpuse põhjal automaatselt genereeritud kokkuvõtte sõna süntaktilisest ja kollokatiivsest käitumisest (Kilgarriff jt 2004). Eesti keele sõnavisandite grammatika on koostanud Jelena Kallas (2013). Sõnavisandi eesti keele moodul (Kallas jt 2012) põhineb eesti keele ühendkorpusel²,

¹ Vormi *mürinal* võib tõlgendada ka *l*-liiteliseks tuletiseks alussõnast *mürin* (vt Kasik 2015: 387).

² Eesti keele ühendkorpus 2017 on kättesaadav aadressil <https://www.sketchengine.eu/estonian-reference-corpus> (7.3.2019). See sisaldab eesti keele koondkorpus 1990–2008, eesti keele veebikorpus aastast 2013, eesti keele veebikorpus aastast 2017 ning Eesti Vikipeedia korpus aastast 2017. Veebikorpuste sisu moodustavad internetist alla laetud eestikeelsed veebilehed.

mille suurus on artikli kirjutamise hetkel 1,3 miljardit sõnet. Selles artiklis esitatud näited on pärit ühendkorpusest, mõnel juhul on näiteid lühendatud, et keskenduda asjakohasele materjalile.

Lisaks vormilistele ja tähenduserinevustele on üks adverbistumise märke sõna semantilise käändevormi (või vormide) kõrge sagedus võrreldes grammatiliste käändevormidega. Noomenadverbide analüüsis toetungi lisaks kollokatsiooni- listele ühenditele käändevormide sagedus- ja esilduvusarvudele, pidades meeles nende näitajate suhtelisust uuritavate vormide substantiivi- ja adverbikasutuse osas – statistikud neid ei erista. Sõnavisandis esitatud sõnavormi sagedus suhestub sõna kõikide vormide üldsagedusega ühelt poolt ning sõna ja tema kollokaadi koos- esinemise sagedusega teiselt poolt. Sketch Engine teeb kokkuvõtte nii ühendit või konstruktsiooni moodustavate sõnade koosesinemise arvust (ingl *raw frequency*) kui ka sõnadevahelise seose tugevusest ehk esilduvusest (ingl *salience*). Sõnade koosesi- nemise sageduse sõnade eraldiesinemiste sageduste suhtes annab logDice-statistik.

4. Abessiiv ja komitatiiv viisinoomenadverbidena

Abessiiv ja komitatiiv kuuluvad lisaks inessiivile, elatiivile ja adessiivile viisimäärust vormistavate käänete hulka (Veismann jt 2017: 359). Abessiivi ja komitatiivi puhul on tegemist tähenduslikult antonüümsete käänetega – kui abessiiv märgib tüüpili- selt ilmaolekut, siis komitatiiv väljendab kaasnemist või koosesinemist (komitatiivi funktsioonide kohta vt Metslang jt 2017).

Abessiivis esinevate noomenadverbide puhul torkab silma rühm, mille alg- vormide tähendus viitab mingit sorti kõrvalekaldele, abessiiv aga vastavalt selle puudumisele; vastavad komitatiivivormid tähistavad kõrvalekalde olemasolu. Iseloomulik neile viisi väljendavatele noomenadverbidele on lisaks käändele ka mitmusevorm. Abessiivsed kõrvalekalde-noomenadverbid koos esilduvaimate kollokaatverbidega on esitatud tabelis 1 ning komitatiivsed noomenadverbid tabelis 2. Tabelites on näha ka vastavate vormide üldsageduse ja -esilduvuse arvud. Siin- juures on oluline meeles pidada, et need arvud ei erista ainsuse- ja mitmusevorme ega ka juhte, kus noomenadverb esineb koos täiendiga. Kõikides tabelites 1 ja 2 esitatud kollokatsioonides esinevad noomenadverbid siiski mitmuses ja täiendita, v.a viis täiendilist juhtu vormi *vahejuhtumiteta* juures (*märkimisväärsete vahe- juhtumiteta kulgema; edasiste, märkimisväärsete vahejuhtumiteta mööduma; eriliste, suuremate vahejuhtumiteta jõudma*).

Tabel 1. Abessiivsed noomenadverbid koos esilduvaimate kollokaatverbidega

Noomenadverb	Sagedus	Esilduvus	Esilduvaimad kollokaatverbid
<i>probleemideta</i>	7595	1,07	<i>töötama, sujuma, kulgema, mööduma, minema</i>
<i>vigadeta</i>	2358	1,01	<i>läbima, (etappi) lõpetama, sõitma, töötama</i>
<i>takistusteta</i>	1647	2,84	<i>sujuma, kulgema, voolama, toimuma, liikuma</i>
<i>viperusteta</i>	1322	40,99	<i>kulgema, sujuma, mööduma, minema, jõudma, töötama, laabuma</i>
<i>häireteta</i>	953	3,17	<i>töötama, toimima, kulgema, sujuma</i>
<i>vahejuhtumiteta</i>	649	7,58	<i>mööduma, kulgema, jõudma, sujuma, minema</i>
<i>kompliksatsioonideta</i>	291	8,75	<i>kulgema, mööduma, minema, toimuma</i>

Tabel 2. Komitatiivsed noomenadverbid koos esilduvaimate kollokaatverbidega

Noomenadverb	Sagedus	Esilduvus	Esilduvaimad kollokaatverbid
<i>probleemidega</i>	33 871	4,75	<i>algama</i>
<i>vigadega</i>	5354	2,30	<i>kirjutama, rääkima</i>
<i>häiretega</i>	2693	8,96	<i>töötama</i>
<i>takistustega</i>	2466	4,26	<i>tökestama</i>
<i>vahejuhtumitega</i>	266	3,11	–
<i>viperustega</i>	136	4,22	<i>algama, kulgema</i>
<i>komplikatsioonidega</i>	128	3,85	<i>kulgema</i>

Sõnavisanditest selgub, et esilduvaimad kollokaatverbid on nendel noomenadverbidel sarnast tüüpi: abessiivivormiga esinevad enamasti dünaamilist protsessi väljendavad verbid, komitatiivivormidega esineb lisaks nendele ka lähtesündmust väljendav ingressiivne *algama* ning vormiga *vigadeta* tegevuse lõppu väljendav *lõpetama*. Ka *töötama* tähenduses ‘toimima’ on mõlema rühma puhul esilduv. Teistest komitatiivvormidest erineb *vigadega*, mille kasutus on kitsenenud ning mis viisitähenduses esineb ainult koos kollokaatverbidega *kirjutama* ja *rääkima*. Kõige laiema kollokaatverbide skaalaga on *viperusteta*, mis on tõenäoliselt ka selle noomenadverbi kõrge esilduvusnäitaja taga ning mistõttu võib seda pidada tabelites 1 ja 2 loetletud noomenadverbidest kõige tugevamaks adverbikandidaadiks.

Praktiliselt kõik tabelites 1 ja 2 esitatud noomenadverbide kollokatsioonid on seotud viisitähendusliku kasutusega, ainult komitatiivne *takistustega tökestama* väljendab vahendit. Sõna *vahejuhtum* küll kasutatakse komitatiivis, kuid mitte viisitähenduses ja eranditult ainsuses (nt *Lennupäev lõppes vahejuhtumiga, kui väljaõppeta mees kukkus deltaplaaniga*).

Vaatleme järgmiseks lähemalt lausekontekste, milles tabelites 1 ja 2 esitatud kollokatsioonid esinevad. Näidetes (5–7) võib noomenadverbi edukalt asendada mõne sobiva viisiadverbiga. Sünonüümset adverbil on raskem leida sõnale *probleemidega* näites (8) ning *vigadega* näites (9).

- (5) Koostöö laabub **viperusteta** (= hästi/edukalt).
- (6) Raja läbisid **vigadeta** (= puhtalt) kuus võistluspaari.
- (7) Meie koostöö sujus **tõrgeteta** (= sujuvalt) ja vastastikku lugupidavalt.
- (8) Ralli algas **probleemidega** (= ?halvasti), sest korraldajad pidid liigse publikuhuvi tõttu turvalisuse kaalutlustel esimese kiiruskatse ära jätma
- (9) Ta sõnavara on väike, räägib ja kirjutab **vigadega** (?), loeb normaalselt.

Üldistavalt võib öelda, et abessiivsed ja komitatiivsed mitmuslikud noomenadverbid esinevad viisiadverbina dünaamilist protsessi väljendavas lausemallis; nimetame seda malli siinkohal sujuvuslauseks. Malli sarnasused ja erinevused “tavalise” viisiadverbi (10) ja kõrvalekalde-noomenadverbi (11) puhul on järgmised:

- (10) NP_{NOM} + V {*sujuma, kulgema*} + AdvP {*hästi, halvasti*}
- (11) NP_{NOM} + V {*sujuma, kulgema*} + NP_{PL-ABE/KOM} {*viperusteta, viperustega*}

Sujuvuslause võib täheldada teatud sarjalisuse märke abessiivi ja komitatiivi puhul – mõlemad võivad sujuvusadverbi mallis esineda, kui on täidetud semantiliselt (nimisõna leksikaalne tähendus viitab kõrvalekaldele) ning vormilised

(abessiivi- või komitatiivi mitmusevorm) nõuded. Kui üldjuhul viitab tähenduse abstraherumisele ainsuse kasutus, siis mitmusevorm, mille poole kõrvalekalde- noomenadverbid kaldu on, paistab lisavat potentsiaalse adverbi tähendusele üldistavust ja määramatust – ainsuse puhul on tegemist definiitse (*see viperus*) ja mitmuse puhul indefiniitse (*hulk viperusi*) väljendiga. Sujuvuslausemalli (12) tähendus- ja vormieripärad, aga ka struktuuri avatus (osaleda võivad ka teised kõrvalekallet tähistavad sõnad, nt *äpardus, tõrge*) viitavad pigem konstruktsioonilisele nähtusele.

Üheks adverbilisusele viitavaks teguriks võib pidada ka (nimisõna) semantilise käändevormi (või vormide) suhteliselt kõrget sagedust võrreldes grammatiliste käänetega. Vaatleme järgmiseks kahe kõrvalekalde- noomenadverbi põhisõna käitumist käänete sageduse ja esilduvuse põhjal. Pingeridade aluseks on Sketch Engine'i statistiline kokkuvõte käänetest, milles sõna kõige sagedamini esineb. Valisin välja ühe kõrge üldsagedusega sõna: *probleem* (712 604 esinemist ühendkorpuse materjalides); selle sõna esilduvaimad käänded on esitatud tabelis 3. Võrdluseks vaatleme madalama esinemissagedusega sõna, substantiivi *viperus*, üldsagedusega 3225; kokkuvõtte selle sõna esilduvaimatest käänetest on näha tabelis 4.

Tabel 3. Sagedaimad ja esilduvaimad käänded, milles esineb sõna *probleem*

Kääne	Sagedus	Esilduvus
nimetav	266 065	37,34
osastav	219 556	30,81
omastav	90 123	12,65
kaasaütlev	33 871	4,75
saav	33 234	4,66
alaleütlev	27 155	3,81
seestütlev	25 118	3,52
ilmaütlev	7595	1,07

Tabel 4. Sagedaimad ja esilduvaimad käänded, milles esineb sõna *viperus*

Kääne	Sagedus	Esilduvus
ilmaütlev	1322	40,99
nimetav	576	17,86
osastav	546	16,93
omastav	371	11,50
seestütlev	138	4,28
kaasaütlev	136	4,22
alaleütlev	93	2,88

Tabelist 3 selgub, et sõna *probleem* on valdavalt kasutuses grammatilistes käänetes, eriti nimetavas ja osastavas. Komitatiiv on siiski väga kõrge esilduvusega – see on esimese semantilise käändena neljandal kohal. Et ka abessiiv on sagedaimate ja esilduvaimate käänete seas, järjekorras kaheksas, näitab nende kahe erikäände suhteliselt tugevat positsiooni. Valdav osa komitatiivi esinemistest ei ole aga seotud viisitähendusega, mida näitavad kollokatsioonid nagu *probleemidega tegelema* ja

probleemidega pöörduma ning põhiliselt modaalverbidest moodustuvad kollokatsioonid; viisiga seostubki põhiliselt *algama* ehk sujuvuslausestruktuurile vastav verb. Abessiivi puhul aga viitavad praktiliselt kõik sõnavisandi kollokaatverbid viisimäärusele, kuid *probleemideta* esineb siinjuures ka koos täiendiga, nt *igasuguste, suuremate, tehniliste, eriliste, nähtavate probleemideta*; samuti kaassõnafraasis koos prepositsiooniga *ilma* (1179). Tabelites 1 ja 2 esitatud kollokaatverbidega (*töötama, sujuma, kulgema, mööduma, minema*) ehk sujuvuslause (11) esinevad *probleemideta* ja *probleemidega* aga alati täiendita ja mitmuses.

Sõna *viperus* käändevormide sageduse pingereas (vt tabelit 4) on abessiiv kõrgeima sageduse ja esilduvusega; ka komitatiiv on sagedaimate vormide seas, kuuendal kohal. Mõlemad käändevormid esinevad viisimäärusena, millest osa on nimisõnafraasid (*suuremate, tehniliste, edasiste, oluliste, märkimisväärsete viperusteta*) ning ka kaassõnafraas (*ilma viperusteta* (219)). Tabelis 1 esitatud kollokaatverbidega *kulgema, sujuma, mööduma, minema, jõudma, töötama, laabuma* esineb *viperusteta* korpuses aga peaaegu eranditult³ ilma täiendita ja mitmuses (täiend ja ka arvuopositsioon on siiski põhimõtteliselt võimalikud, vrd *sõit kulges viperusteta* ja *sõit kulges ilma ühegi viperuseta*). Ka komitatiivne *viperustega* esineb koos kollokaatidega *algama, kulgema* (vt tabelit 2) täiendita ning mitmuses.

Statistiliste andmete ning kollokaatverbide rohkuse põhjal võib järeldada, et vorm *viperusteta* osaleb peamiselt nn sujuvuslausestruktuuris ning seetõttu on see tugevam adverbikandidaat kui *probleemideta*. Sõna *probleem* abessiivi- ja komitatiivvormid on märksa heterogeensema kasutusega, kuid sujuvuslause allub see konstruktsiooni nõuetele (mitmusevorm ja puuduv täiend). Kõik kõrvalekalde- noomenadverbid on siiski algse tähenduse suhtes semantiliselt läbipaistvad, kui välja arvata teatud mitmusevormiga seotud indefiniitsus. Kas mõnest kõrvalekalde- noomenadverbist võib täielikult sujuvuslause mallile “spetsialiseerudes” saada täisväärtuslik adverb, on keele edasise arengu küsimus.

5. Translatiivsed ja essiivsed modaalnoomenadverbid

Modaaladverbid ehk rõhumäärsõnad toimivad lauses üldlaiendina ja nende mõjuala ulatub kõigele, mis käib lausega väljendatava situatsiooni kui terviku kohta, nagu näiteks *arvatavasti, vist, kahjuks* (Erelt 2017a: 61). Modaaladverb on diskursus- grammatilise funktsiooniga sõna, mis lisab lausungile spetsiifilisi modaaltähendusi ja täidab kommunikatiivset funktsiooni (Habicht 2009). Suur osa tänapäeva eesti keele modaalpartiklitest ja diskursusemarkeritest on kujunenud täistähenduslike sõnade baasil viimase saja aasta jooksul (Valdmets 2011, Valdmets, Habicht 2013). Üks modaalpartiklite allikaid on viisiadverbid, mille kujunemist modaalpartikliteks ning paralleelset täis- ja mittetäistähenduslikku kasutust on uurinud Valdmets (2011), Valdmets, Habicht (2013) ning Kungas (2013).

Kas modaaladverbide dünaamiline areng hõlmab ka erikäändelisi noomenadverbe? Pragmaatilisi funktsioone näivad olevat omandanud näiteks mõned noomenadverbid translatiivis ja essiivis. Translatiiv ja essiiv moodustavad paralleelse tähenduspaari, esindades põhimõtteliselt sarnast semantilist rühma (vt Kont 1955: 167) ning on eesti keeles ka predikatiivadverbiaali käänded (Erelt, Metslang 2003). Nii on ka pragmaatiliste omadustega noomenadverbe, mis esinevad

³ Üks täiendiga näide leidub verbiga *jõudma*: *Ilma eriliste viperusteta jõudsime KP-sse DELTA Palojärve äärde.*

translatiivis ja essiivis sünonüümsete paaridena ning rõhutavad kogu lausesisu. Selliste noomenadverbide seas on näiteks eelneva lausesisuga siduvaid ning kõrvutavaid-vastandavaid sõnu. Üks selliseid paare on *võrdluseks* (12) ja *võrdlusena* (13):

- (12) Asbestikiud on palja silmaga nähtavad, kuna nad on 3–20 µm pikad ja kuni 0,01 µm laiad. **Võrdluseks** on inimese juus laiusega 17–181 µm.
- (13) Üks lähtekoht on, et Eestis on avalikus sektoris enam kõrgharidusega keskealisi naisi, kellele on omane muretsemine ühiskonna käekäigu pärast. Igapäevase leivateenimise kõrval on neile oluline homse põlvkonna heaolu. **Võrdlusena** näitas uuring, et erasektori töötajaid motiveerib enim palk.

Esitan tabelites 5 ja 6 pragmaatilisi funktsioone omandanud modaalsoomenadverbe vastavalt translatiivis ja essiivis koos nende esilduvaimate kollokaatverbidega sõnavisandi andmete põhjal. Tabelitesse on lisatud ka vastavate vormide sagedus- ning esilduvusandmed.

Tabel 5. Translatiivsed modaalsoomenadverbid koos esilduvaimate kollokaatverbidega

Noomenadverb	Sagedus	Esilduvus	Esilduvaimad kollokaatverbid
<i>lisaks</i>	715 026	83,11	<i>olema</i> , modaalsooalverbid
<i>võrdluseks</i>	12 555	25,25	
<i>vastukaaluks</i>	5894	83,71	
<i>lõppakordiks</i>	227	26,55	<i>olema</i> , <i>kujunema</i> , <i>saama</i>

Tabel 6. Essiivsed modaalsoomenadverbid koos esilduvaimate kollokaatverbidega

Noomenadverb	Sagedus	Esilduvus	Esilduvaimad kollokaatverbid
<i>võrdlusena</i>	974	1,96	<i>tooma</i> , <i>kasutama</i> , <i>näitama</i>
<i>lisana</i>	295	0,03	<i>pakkuma</i> , <i>esitama</i> , modaalsooalverbid
<i>vastukaaluna</i>	205	2,91	<i>looma</i> , <i>mõjuma</i> , <i>toimima</i> , <i>kasutama</i> , <i>kujunema</i>
<i>lõppakordina</i>	78	9,12	<i>jääma</i> , <i>korraldama</i> , <i>jõudma</i>

Tabelitest 5 ja 6 selgub, et translatiivsed noomenadverbid on üldiselt märkimisväärselt sagedamad ja esilduvamad kui nende vasted olevas käändes (kõigi tabelis 5 esitatud noomenadverbide keskmine sagedus kokku on 183 425 ning tabelis 6 esitatud noomenadverbide keskmine sagedus 388). Esilduvaimad translatiivsed noomenadverbid on *vastukaaluks* (83,71) ja *lisaks* (83,11); essiivsetest vastetest esildub teistega võrreldes tugevalt *lõppakordina* (9,12), mille üldine sagedus on aga teistega võrreldes selgelt madalam. Vormide *lõppakordiks* ja *lõppakordina* kohta tuleb ka märkida, et umbes pooltes kollokatsioonides esinevad nad koos täiendiga (*võimsaks*, *väärikaks lõppakordiks*).

Kollokaatverbide osas torkab silma, et translatiivsete noomenadverbide kollokaadid on sageli ahelverbide⁴ osad, mitte konkreetset tegevust väljendavad verbid. Vormide *lisaks*, *võrdluseks* ja *vastukaaluks* kollokatiivne käitumine on siinjuures kattuv – need esinevad kõige sagedamini *olema*-verbi ning modaalsooalverbidega. Neist translatiivsetest noomenadverbidest erineb *lõppakordiks*, mille kollokaatideks on

⁴ Ahelverbid on suhteliselt abstraktse tähendusega verbide ühendid infinitiivvormiga, näiteks tegevuse algust väljendavad ühendid (*hakkab sööma*), episteemilise tähendusega modaalsooalviühendid (*Teie soov ei pruugi täituda*) ja evidentsiaalverbide ühendid (*näib korras olevat*) (Erelt 2017b: 96–97).

lisaks *olema*-verbile ka seisundimuutust väljendavad *kujunema* ja *saama*. Nende modaaladverbide essiivsed vasted, *lisana*, *võrdlusena*, *vastukaaluna*, nii ühtlaselt ei käitu. Kui mitmeid *lisana* ja *võrdlusena* kollokaatverbe võib iseloomustada suhtlusverbidega (*pakkuma*, *esitama*, (*välja*) *tooma*, *näitama*), siis nii *vastukaaluna* kui *lõppakordina* tugevaimaid kollokaate (*looma*, *mõjuma*, *toimima*; *jääma*, *korraldama*, *jõudma*) on raskem ühise nimetaja alla koondada.

Mis puutub mitmuse ja ainsuse vastandamisse (tüüpilisel määrsõnal puudub arvuopositsioon), siis esinevad *lisaks* : *lisana*, *võrdluseks* : *võrdlusena*, *vastukaaluks* : *vastukaaluna* ja *lõppakordiks* : *lõppakordina* ülekaalukalt ainsuses. Sõnavisandist ei tule välja ühtegi translatiivse vormi *lisaks* mitmuselist esinemist; essiivsel vormil *lisana* on mitmuslikke esinemisi kollokaatidega *esitama*, *tulema*, *ilmuma*, *pakkuma* (*Aruande lisadena esitatakse küsitluse ankeet, loetelu ning andmetabelid*). Sõna *lõppakord* esineb korpuses sõnavisandi järgi mitmusevormis üldse 9 korda (üldsageduse arv on 855), ükski neist ei ole translatiivis ega essiivis. Kui arvuopositsiooni puhul on pilt üsna ühtlane, siis peatükis 4 käsitletud sujuvusnoomenadverbidega võrreldes on modaalnoomenadverbidele raskem leida sünonüüme adverbide seas (kui ehk *lisaks/lisana* = *täienduseks*, *peale*, *juurde*, *pealekauba*).

Järgmiseks vaatlen lähemalt kahte liitsõnalist modaalnoomenadverbipaari, eelnevale lausesituatsioonile vastanduvat *vastukaaluks* : *vastukaaluna* ning kogu eelnevat situatsiooni kokkuvõtvat *lõppakordiks* : *lõppakordina*.

5.1. Vastandavad (modaal)noomenadverbid *vastukaaluks* ja *vastukaaluna*

Sketch Engine'i sõnavisandi statistika järgi on koguni 83,7% sõna *vastukaal* esinemistest eesti keele ühendkorpusel translatiivis; essiivis on see arv vastavalt 2,9%. Sagedaimad ja esilduvaimad käänded, milles sõna *vastukaal* esineb, on esitatud tabelis 7. Saav kääne on sõna *vastukaal* puhul niisiis silmapaistvalt esilduv, mida kinnitab ka Sketch Engine'i statistiku LogDice'i kõrge tulemus 83,71. Teiste semantiliste käänete seast kuulub visandisse ainult essiiv.

Tabel 7. Sagedaimad ja esilduvaimad käänded, milles esineb sõna *vastukaal*

Kääne	Sagedus	Esilduvus
saav	5894	83,71
nimetav	375	5,33
omastav	289	4,10
olev	205	2,91
osastav	147	2,09

Vastukaaluks ja *vastukaaluna* on süntaktiliselt võrdlemisi vabad, lause argumentstruktuurist sõltumatud üksused. Mõlemad noomenadverbid esinevad lisaks määrsõnalisele kasutusele ka kaassõnalaadses funktsioonis. Vaatleme järgmiseks näiteid sõna *vastukaal* kasutusest nominatiivis ning translatiivis. Nominatiivis esineb sõna substantiivina, kuid tähendusjaotuses domineerib selgelt abstraktne

‘millegi mõju vähendav, neutraliseeriv asjaolu, tasakaalustav seik vms’ (näide 14) konkreetse tähenduse ‘keha kaalu mõju vähendav või neutraliseeriv raskus’ (15) (vt EKS 2018) üle. Näited (16–17) iseloomustavad translatiivse vormi kasutust modaalse noomenadverbina – mõlemal juhul viitab *vastukaaluks* eelnevas lauses esitatud informatsioonile, vastandades seda propositsioonile, milles noomenadverb esineb.

- (14) Tunnustus on artistile väga vajalik. See on **vastukaal** ebaõnnestumistele ja kriitikale.
- (15) Puu on hea **vastukaal** terasele ja plastmassile.
- (16) --- murelikumad pakuvad tehisintellekti arendamisele välja piiravaid ja kontrollivaid mehhanisme. Kõrgema hirmuläve ja optimistliku kallutatusega teadlased ning arvamusiidrid pakuvad **vastukaaluks** rahustavaid lubadusi.
- (17) Uusi töökohti on küll tekkinud linnades, kuid elamuehitus ei ole suutnud murranguliste muutustega sammu pidada ja linnade korterihinnad on kerkinud taevasse. **Vastukaaluks** on tunduvalt kasvanud inimeste igapäevane mobiilsus: sõidetakse või pendeldatakse hommikul linna tööle ja õhtul koju tagasi.

Vastandatav struktuur võib aga olla esitatud ka kaassõnafaasi sarnases laiendavas substantiivifraasis allatiivis⁵ (18) või genitiivis (19):

- (18) Meelelahutusele **vastukaaluks** pakub ETV kuulata arutlusi Fred Jüssilt.
- (19) Ihunuhtluse **vastukaaluks** on palju muid karistusviise.

Essiivivorm *vastukaaluna* käitub oma translatiivse vastega sarnaselt, kuid on märkimisväärselt väiksema sageduse ning esilduvusega; domineerib mäarsõnaline kasutus kaassõnalise üle:

- (20) Võibolla oleks tulnud süžee usutavuse huvides näiteks kuri krokodill **vastukaaluna** sisse tuua.
- (21) **Vastukaaluna** sellele negatiivse varjundiga seisukohale Washingtonist võib aga tuua ka positiivsema momendi.

5.2. Kokkuvõtvad modaaloomenadverbid *lõppakordiks ja lõppakordina*

Substantiivil *lõppakord* on Sketch Engine'i sõnavisandi statistika järgi 26% esinemistest translatiivis ning essiivis vastavalt 9%. Sagedaimad ja esilduvaimad käanded, milles sõna *lõppakord* esineb, on esitatud tabelis 8. Tabelist selgub, et translatiivi ja essiivi sagedus ning esilduvus on selle substantiivi puhul võrreldavad grammatiliste käänete vastavate suhtarvudega.

⁵ Allatiiv on kaassõnafaasis eesti keeles küllaltki haruldane kääne (kaassõnafaasi substantiivi käänete kohta vt nt Veismann, Erelt 2017: 452).

Tabel 8. Sagedaimad ja esilduvaimad käänded, milles esineb sõna *lõppakord*

Kääne	Sagedus	Esilduvus
nimetav	292	34,15
saav	227	26,55
omastav	139	16,26
olev	78	9,12
osastav	43	5,03
aditiiv (lühike sisseütlev)	26	3,04
kaasaütlev	24	2,81
seestütlev	9	1,05

Sõna *lõppakord* põhitähendus on EKS-i (2019) järgi ‘sündmus või asjaolu, mis viib midagi lõpule, muudab selle täiuslikuks vms’ ning alltähendus harilikult mitmusevormis esinevana ‘(muusikateose) viimased, lõpetavad helid’. Nii *lõppakordiks* kui *lõppakordina* esinevad ka genitiivatribuudiga, mille referent viitab tervikule, mida lauses väljendatud situatsioon kokku võtab:

- (22a) Eesti-keskse nädala **lõppakordiks** on suursaatkonna uute ruumide avamine Kiievis.
- (22b) Raamatu **lõppakordina** kirjutab Sammalhabe loodusmuuseumi raamatusse pühenduse “Looduses peab valitsema tasakaal!”.

Modaaladverbi funktsioonis seovad nii *lõppakordiks* kui *lõppakordina* kas eelnevas lauses või lausetes väljendatu lõpetuseks kokku:

- (23) **Lõppakordiks** naaseb bänd “kuuljana ei lahku siit täna keegi” missiooni juurde.
- (24) --- auto tööle saamiseks tuli päris palju erinevaid vidinaid ümber tõsta. **Lõppakordiks** päädis asi sildade ümbertõstmisega ---
- (25) --- köögikubjas võtab ette järgmise ohvri, laidab road maha, annab oma juhtnöörid ning **lõppakordina** kiidavad kunded uuenenud menüüd ---
- (26) Tehti siis mootoriremont (uued kolvid jne). Kuna üks defektne saale aga andis saba suht varsti peale remonti ning lammutas sisu väheke, siis **lõppakordina** visati veel uus mootor ka peale.
- (27) Esmaspäeval, 22. novembril, avati Rakvere kunstigaleriis Kaitseliidu majas Austria ooperilaulja, maalikunstniku ja graafiku Hans Sisa kõrgetasemeline maalinäitus, mis sai alguse juunikuus Tallinna Rahvusraamatukogus ja **lõppakordina** jõudis Rakverre.

Võiks küsida, miks toimub nende kahe käände vaheldumine modaalnoomenadverbidena? Üldtõdede põhjal võib vorme *lõppakordiks* ja *lõppakordina* pidada väga lähedasteks sünonüümideks – nii süntaktiliselt kui semantiliselt ei ole nende vahel suurt erinevust. Lähisünonüümide analüüsis on sageli abi sõnade kollokatiivse käitumise uurimisest. *Lõppakordiks* ja *lõppakordina* puhul tuleb tõdeda, et mõlemad esinevad koos nii staatiliste (vastavalt *olema*; *jääma*) kui

dünaamilist protsessi väljendavate verbidega (*kujunema*; *korraldama*) ning ka protsessi lõpp-punktile orienteeruvate latiivsete verbidega (*(millekski, kellekski) saama*; *(millenigi, kellenigi) jõudma*) (vrd tabelleid 5 ja 6 ptk 4.2). Käänevormide tähendus siiski tundub teatud määral mõjutavat üldise konstruktsiooni valikut ning translatiiv kui seisundimuutust väljendav vorm soosib aspektuaalselt piiritletud resultatiivkonstruktsiooni (28) ja essiivivorm pigem piiritlemata protsessi väljendavaid konstruktsioone (29).

(28) *lõppakordiks* + V {*saama, jõudma*} + NP_{NOM}
Lõppakordiks sai üritusel ühine tantsude õppimine.

(29) *lõppakordina* + V {*toimuma, korraldama*} + NP_{NOM}
Lõppakordina toimus läbirääkimistel bankett.

6. Kokkuvõtteks

Artikli peamised uurimisküsimused on, kas ka erikäänete seas leidub grammatiseeruvaid-leksikaliseeruvaid adverbe ning kas nende potentsiaalsete adverbide piires moodustub (noomen)adverbisarju. Vaatluse all oli kaks erikäändelist rühma, abessiiv-komitatiiv ning translatiiv-essiiv. Mõlema rühma noomenadverbide eripäraks on nende käänete suhteliselt kõrge sagedus ning esilduvus nii grammatiliste kui ka teiste semantiliste käänete suhtes.

Grammatilisi mustreid ja tähendussuhteid aitas avada noomenadverbide kollokatiivse käitumise analüüs Sketch Engine'i sõnavisandite andmete põhjal, mis annab märku vaadeldud noomenadverbide rühmitumisest teatud süntaktilis-semantiliste mallide ümber. Üks noomenadverbe koondavaid poolusi paistab prototüüpse adverbirühmana olevat viisitähendus. 4. peatükis käsitletud noomenadverbid abessiivis ja komitatiivis osalevad avatud viisiadverbikonstruktsioonis, mida siin võiks täpsemalt määratleda sujuvuslausemallina. Malli eripäraks on kõrvalekaldele viitav alussõna, selle mitmusevorm ning kollokaatidena üldiselt dünaamilist protsessi väljendavad verbid, mis viitab konstruktsioonile. Abessiivi-komitatiivi paarid toimivad antonüümsete sarjadena (*tõrgeteta/tõrgetega kulgema*). Nende noomenadverbide tähendus ei ole siiski põhja suhtes eriliselt nihkunud, kui välja arvata mitmusevormiga seotud indefiniitsuse mõõde. Adverbilist tõlgendust võib toetada mõnel juhul abessiivi ja/või komitatiivi väga suur sagedus võrreldes teiste, eriti grammatiliste käänetega (näiteks sarjas *viperusteta : viperustega*) ning seda juhul, kui ülekaalus on täiendita kasutus.

Vaadeldud translatiivsed ja essiivsed noomenadverbid moodustavad sünonüümseid sarju ning esinevad pragmaatiliste (modaal)adverbidenähtes resultatiivsetes ja staatilistes konstruktsioonides. Translatiivsed ja essiivsed noomenadverbid annavad siinjuures lisaks modaaladverbilisele kasutusele märku ka kaassõnalaadsest käitumisest. Translatiivsed ja essiivsed noomenadverbid *lisaks : lisana, võrdluseks : võrdlusena, vastukaaluks : vastukaaluna* ja *lõppakordiks : lõppakordina* ei toimi abessiivi-komitatiivi sarnaselt semantiliselt ühtse avatud konstruktsioonina, vaid on saanud eritähendusi. Nende sarjade ühine omadus on esinemine modaaladverbina diskursusgrammatilistes funktsioonides ning lisaks on nende sõnade kollokaatideks sageli ahelverbid.

Mis on aga õigupoolest adverbide kontekstis sari? Tiits (1982: 20–21) märgib, et seisundiadverbide kohakäändeliste sarjade puhul väljendavad olukorda minek – olukorras olek – olukorrast väljumine põhimõtteliselt antonüümseid suhteid, mis mõnedes keeltes avalduvad vastandlike verbiprefiksita näol (*se* prantsuse keeles ja *sich* saksa keeles). Ka eesti keeles võib sedalaadi antonüümia avalduda vormitasandil, käänete vastandamisega, ning need vormid pürgivad iseseisvudes leksikasse. Miks mitte käsitleda ka sünonüümseid suhteid väljendavaid (noomen) adverbipaare sarjadena, kus sarja liikmete vahel toimub distributsioon vastavalt sündmusstruktuurile?

Lõppakordiks võib küsida, mida annavad kollokatsioonid leksikaliseerumis- ja grammatiseerumisprotsesside uurimisele? Sõnade koosinemine lisab diakroonsele vaatenurgale läbilõike sõna käitumisest kontekstis ning sagedusinfo viitab mingi vormi juurdumisele või vastupidi, juhuslikkusele. Semantilise käändevormi suhteline sagenemine eriti nominatiivi ja genitiivi suhtes on üks faktoreid noomenadverbi sõnaliigilise staatuse hindamisel. Kui suur sagedus on aga määrav? Selles artiklis vaadeldud noomenadverbide puhul võis lisaks märgata, et kollokaatverbide variatiivsus on neil mõneti erinev. Kas erinevates konstruktsioonides esinemise potentsiaal annab märku vormi tugevamast abstraherumisastmest ja lisab noomenadverbile adverbilist tõlgendust? Oluline ei olegi ehk ainult n-ö tugevate kollokaatide olemasolu, vaid ka juhuslike ja juurdunud kollokaatidega võrreldes uuenduslike verbide noomenadverbiga koosinemise võimalus ning nende laiem varieerumine.

Lühendid

ABE	abessiiv
AdvP	adverbifraas
ESS	essiiv
KOM	komitatiiv
NOM	nominatiiv
NP	substantiivifraas
PL	pluural
TRA	translatiiv
V	verb

Viidatud kirjandus

EKG II = Ereht, Mati; Kasik, Reet; Metslang, Helle; Rajandi, Henno; Ross, Kristiina; Saari, Henn; Tael, Kaja; Vare, Silvi 1993. Eesti keele grammatika II. Süntaks. Lisa: kiri [‘The Grammar of the Estonian Language II: Syntax’]. Tallinn: ETA Keele ja kirjanduse instituut.

Eesti keele naabersõnad 2019 [‘The Estonian Collocations Dictionary, ECD’]. Jelena Kallas, Kristina Koppel, Geda Paulsen, Maria Tuulik (Toim.). Eesti Keele Instituut. Sõnaveeb 2019. <https://sonaveeb.ee> (14.2.2019).

EKS = Eesti keele sõnaraamat 2019 [‘The Dictionary of Estonian, DicEst’]. Margit Langemets, Mai Tiits, Udo Uibo, Tiia Valdre, Piret Voll. (Toim.) Eesti Keele Instituut. Sõnaveeb 2019. <https://sonaveeb.ee> (14.2.2019).

EKSS = Eesti keele seletav sõnaraamat I–VI [‘The Explanatory Dictionary of Estonian’]. “Eesti kirjakeele seletussõnaraamatu” 2., täiendatud ja parandatud trükk. Margit Langemets,

- Mai Tiits, Tiia Valdre, Leidi Veskis, Ülle Viks, Piret Voll (Toim.). Eesti Keele Instituut. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2009.
- Erelt, Mati 2017a. Sissejuhatus süntaksisse ['Introduction to syntax']. – Mati Erelt, Helle Metslang (Toim.), Eesti keele süntaks. Eesti keele varamu III. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 537–564.
- Erelt, Mati 2017b. Lause liikmed ['Parts of a sentence']. – Mati Erelt, Helle Metslang (Toim.), Eesti keele süntaks. Eesti keele varamu III. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 93–239.
- Erelt, Mati 2017c. Komplekslause ['Complex clause']. – Mati Erelt, Helle Metslang (Toim.), Eesti keele süntaks. Eesti keele varamu III. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 537–564.
- Erelt, Mati; Metslang, Helle, toim 2017. Eesti keele süntaks ['Estonian Syntax']. Eesti keele varamu III. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Erelt, Mati; Metslang, Helle 2003. Case marking of the predicative in Estonian. – *Linguistica Uralica*, 3, 166–174.
- Habicht, Külli 2009. Heinrich Stahli eripäraseid modaalarverbid ['The peculiar modal adverbs of Heinrich Stahl']. – *Keel ja Kirjandus*, 8–9, 608–619.
- Kallas, Jelena 2013. Eesti keele sisusõnade süntagmaatiliselt suhted korpus- ja õppeleksikograafias ['Syntagmatic Relationships of Estonian Content Words in Corpus and Pedagogical Lexicography']. Tallinna Ülikool. Humanitaarteaduste dissertatsioonid 32. Tallinn: Tallinna Ülikool. <https://www.etera.ee/s/zpuLHk5fmY>
- Kallas, Jelena; Koppel, Kristina; Tuulik, Maria 2015. Korpusleksikograafia uued võimalused eesti keele kollokatsioonisõnastiku näitel ['New possibilities in corpus lexicography based on the example of the Estonian Collocations Dictionary']. – *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat*, 11, 75–94. <https://doi.org/10.5128/ERYa11.05>
- Kallas, Jelena; Tuulik, Maria; Jürviste, Madis 2012. Leksikograafilise tarkvara Sketch Engine eesti keele moodul ['Estonian language module of lexicographic software Sketch Engine']. – *ESUKA / JEFUL*, 3 (2), 57–77.
- Kasik, Reet 2015. Sõnamoodustus ['Word formation']. Eesti keele varamu I. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.
- Kilgarriif, Adam; Rychlý, Pavel; Smrž, Pavel; Tugwell, David 2004. The Sketch Engine. – Geofrey Williams, Sandra Vessier (Eds.), *Proceedings of the 11th EURALEX international congress*. Lorient, France: Université de Bretagne Sud, 105–116.
- Kont, Karl 1955. Translatiivist läänemeresoome keeltes ja mordva ning lapi keeles ['Translative in Baltic-Finnic, Mordvin, and Sami languages']. – *Emakeele Seltsi aastaraamat I*. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus, 163–170.
- Küngas, Annika 2013. *lt-* ja *sti-*liiteliste adverbid kasutuse muutumine eesti kirjakeeles ['The changes of the use *lt-* and *sti-* suffixed adverbs in Literary Estonian']. – *ESUKA / JEFUL*, 4 (3), 73–92. <https://dx.doi.org/10.12697/jeful.2013.4.3.04>
- Lehecka, Tomas 2015. Collocation and colligation. – Jan-Ola Östman, Jef Verschueren (Eds.), *Handbook of Pragmatics Online*. <https://doi.org/10.1075/hop.19.col2>. https://pure.mpg.de/rest/items/item_2304786/component/file_2304785/content (7.3.2019).
- Lehmann, Christian 1985. Grammaticalization: synchronic variation and diachronic change. – *Lingua e stile*, 20, 303–318.
- Metslang, Helle; Habicht, Külli; Hennoste, Tiit; Jürine, Anni; Laanesoo, Kirsi; Ogren, David 2017. Komitatiivi funktsioonidest eri aegade ja registrite eesti kirjakeeles. – *ESUKA / JEFUL*, 8 (1), 147–178. <https://dx.doi.org/10.12697/jeful.2017.8.1.09>
- Metslang, Helle 1994. Grammatikaliseerumisest eesti ja soome keeles ['Grammaticalisation in Estonian and Finnish']. – *Lähivertailuja 7. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisu* 44. Turku, 9–32.
- Tiits, Mai 1982. Seisundiadverbidest ['About adverbs of state']. – *Keel ja Kirjandus*, 1, 17–21.

- Valdmets, Annika 2011. Kahe eesti kirjakeele modaalfunktsiooni arengust viimase sadakonna aasta jooksul [‘On the development of two modal particles in written Estonian over the last Century’]. – Keel ja Kirjandus, 10, 764–776.
- Valdmets, Annika, Külli Habicht 2013. Epistemiilistest modaalfunktsioonidest eesti kirjakeeles [‘About epistemic modal particles in Estonian’]. – ESUKA / JEFUL, 4 (1), 205–222.
<https://dx.doi.org/10.12697/jeful.2013.4.1.12>
- Veismann, Ann; Erelt, Mati 2017. Määrsõnafraas [‘Adverb phrase’]. – Mati Erelt, Helle Metslang (Toim.), Eesti keele süntaks. Eesti keele varamu III. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 416–428.
- Veismann, Ann; Erelt, Mati; Metslang, Helle 2017. Määrus [‘Adverb’]. – Mati Erelt, Helle Metslang (Toim.), Eesti keele süntaks. Eesti keele varamu III. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 300–375.

Võrguviited

- Eesti keele ühendkorpus 2017. <https://www.sketchengine.eu/estonian-reference-corpus> (7.3.2019).
- Kollokatsioonide otsing korpusleksikograafilise tarkvara Sketch Engine'i abil. <https://sketchengine.eu> (7.3.2019).

WORD CLASS BOUNDARIES AND COLLOCATIONS: THE ESTONIAN NOMINAL ADVERBS IN SPECIAL CASES

Geda Paulsen

Institute of the Estonian Language

This article discusses the fuzzy area between Estonian nouns and adverbs, here termed *nominal adverbs* (NAs). The focus is on abessive, comitative, translative and essive forms of nouns obtaining adverbial functions. The analysis of the collocative behaviour of the NAs is based on the data of the corpus query system Sketch Engine and the word sketches (Kilgarriff et al. 2004). The main question is whether there are NAs in these cases forming series, similarly to the adverbs in local cases.

The analysis revealed two relational types or series of NAs. The first group constitutes antonymous abessive-comitative pairs (e.g. *häireteta* [disorder-PL-TRA] ‘without a hitch’ : *häiretega* [disorder-PL-KOM] ‘with hitch, badly’). These forms participate in a constructional pattern with the following characteristic features: the NA denotes an aberrancy (in comitative) or lack of an aberrancy (abessive); the NA has a plural form; the verb encodes a dynamic process. The meaning of these NAs has yet not distinctively diverged from their base nominals, except for the supplement of indefiniteness related to the plural form. The adverbial interpretation is in some cases supported by exceptionally high frequency of abessive and comitative forms in respect to the grammatical cases.

The second group contains synonymous NAs in translative and essive, indicating comparative, adversative or summarizing pragmatic relationships (e.g. *võrdluseks* [comparison-TRA] : *võrdlusena* [comparison-ESS] ‘as a comparison’). The motivation behind the translative-essive alteration seems to be the case semantics – as the case of change of state, translative works best in resultative patterns and the atelic events make use of the essive case.

Keywords: word classes, collocations, lexicography, Estonian

Geda Paulsen (Eesti Keele Instituut) tegeleb leksikaalse semantikaga ning sõnaliigipiiride ja kollokatsioonide uurimisega.
Roosikrantsi 6, 10119 Tallinn, Estonia
geda.paulsen@eki.ee